

HET LAZARUSEFFECT

Johan Maes

HET LAZARUSEFFECT

roman

Witsand Uitgevers

**'Hij is dood, ik weet het,
Maar zijn dood –
Zijn dood is niet dood
Zijn dood
Neemt toe,
Neemt af
En woedt
En woelt,
Zijn dood houdt zich niet rustig,
Helemaal niet rustig.'**

(David Grossman)

Voorwoord

De eerste druk van dit boek verscheen in volle coronaperiode. Een klein venijnig beestje had onze maatschappij platgelegd. De samenleving rouwde om haar vele doden maar ook om het verlies van haar vrijheid, veiligheid, zekerheid, vertrouwen, fysieke nabijheid, ‘ademruimte’, maar koesterde ook haar winst aan solidariteit, emotionele nabijheid, de mogelijkheid om (soms) andere levenskeuzes te maken en aan de creativiteit in het zoeken naar meer ‘zuurstof’. Maatschappelijke rouw is het spiegelbeeld van individuele rouw in de zoektocht om onze verloren wereld heruit te vinden.

Ik heb vanaf 2007 als auteur en redacteur allerlei non-fictieboeken over rouw gepubliceerd, met de bedoeling mee te werken aan de realisatie van een nieuwe rouwcultuur in onze samenleving en hulpverlening. Het blijft een grote uitdaging om een helende rouwdialoog te initiëren. De voorbije twee jaar ontstond bij mij de ‘goesting’ om een andere vorm te gebruiken: fictie. *Het Lazarus-effect* vangt aan en eindigt op 21 december 2019, de zevende sterfdag van Jolien. Haar ouders Noor en Thomas blikken terug op een onstuimig en woelig rouwtraject gedurende de afgelopen zeven jaar. Vanuit de gezichtspunten van de hoofdpersonages volgen we – via korte flashbacks – hoe hun hechtings- en verliesgeschiedenis een rol speelt bij de wijze waarop zij in het leven omgaan met verbinding en verlies, hoe dit hen en hun gezin in de loop van zeven jaar uit elkaar rijt, hoe ze zichzelf en elkaar verliezen en weer terugvinden. De lezer maakt kennis met de zeventienjarige Jolien via fragmenten uit haar dagboek.

In het boek is de therapeut een nevenpersonage. Ik heb geprobeerd een inkijk te geven in een therapeutisch proces. Ik ben me ervan bewust dat de indruk kan ontstaan dat het allemaal wat te

makkelijk verloopt. Laat het volstaan hier te benadrukken dat de weg die therapeut en cliënt samen afleggen vaak hobbelig is, met vallen en opstaan, zoekend en tastend, maar steeds uitgaand van het honoreren van de krachten én de pijn van de cliënt.

Je kunt pas ergens vertrekken als je er eerst bent aangekomen.

Het Lazaruseffect is in zekere zin ook non-fictie omdat het is gebaseerd op de vele rauwe rouwverhalen die ik de afgelopen vijftwintig jaar in mijn praktijk als rouwtherapeut mocht beluisteren. Rouw kan lelijk uit de hoek komen, maar het is niet omdat iemand sterft, dat ook de liefde sterft. Elke verlieservaring is uniek én universeel. Ook het verhaal van het gezin in dit boek. Mocht het sterke overeenkomst vertonen met iemands realiteit, weet dan dat dit louter toevallig is, maar niet verwonderlijk.

Ik wil alle Joliens, Noors en Thomassen die ik in de afgelopen vijftwintig jaar in mijn praktijk heb mogen ontmoeten bedanken en eren. Soms vraagt het leven het onmogelijke!

Mijn dank gaat vooral uit naar Ingrid Verhelst, bezielster van de Gentse Schrijfschool, die de eerste versies van mijn manuscript deskundig en genadeloos fileerde en mij hielp de technische kant van het schrijven onder de knie te krijgen. Dankzij haar is *Het Lazaruseffect* zóveel beter geworden.

Dank aan Nathalie Teirlinck, filmregisseur en scenarioschrijfster, die in de eindfase van het boek toevallig op mijn pad kwam en mij, naast wijze feedback, ook de zo treffende dichtregel toestuurde: *'That the guilt she carried, all the way down, was just imperfect love.'* Ik ben erg benieuwd naar de speelfilm *Elephants* (werktitel) die zij over rouw aan het maken is in een productie van Savage Film.

Dank aan Gerke Verthriest en Eline Claus, liefhebsters van het geschreven woord, voor hun aanmoediging en geloof in dit project.

Dank aan Paul de Groot, vriend in het verre Groningen, voor zijn aanzet om wat ‘lichtheid’ in het boek te brengen en wijze raad in Covid-tijden: ‘Bidden, Pink Floyd, whisky en reflectie. Niet noodzakelijk in die volgorde.’

Dank aan Christel, ly, my, ky.

Voor Hanna, Jonas, Lévi en Jasmin, mijn Fab Four!

Voor Lucia, Luna en Ellie, mijn heerlijke drievuldigheid!

Een uitspraak van de Franse schrijfster Maryse Condé in de krant *De Standaard* vergezelde mij tijdens het schrijven van dit boek: ‘Weet u, als jonge schrijvers mij vragen of ze hun manuscript naar me mogen sturen, zeg ik altijd: niet doen. Een schrijver heeft meester noch model. Hij moet schrijven tot zijn gedachten geordend zijn en zoeken tot hij zijn stem gevonden heeft.’

Jong in biologische jaren ben ik niet meer, maar als schrijver eerder piepjong.

Ik hoop vooral dat ik met dit boek ook een stem geef aan de vele rouwenden in onze samenleving in hun zoektocht om een draagbare manier van kijken te vinden naar een ondraaglijke gebeurtenis.

Dankzij Witsand Uitgevers hebt u nu een tweede druk van *Het Lazaruseffect* in handen. Achteraan op de cover van deze uitgave is een afbeelding toegevoegd van het schilderij van Vincent van Gogh: *De opwekking van Lazarus*. Dit schilderij inspireert één van de hoofdpersonages in het boek en staat symbool voor de opstanding en transformatie die in elk rouwproces verscholen liggen.

Johan Maes, maart 2022

Deel 1

You fell from the sky
(Nick Cave)

Jolien

15 september 2012

Binnenkort zijn ze van mij af!

Papa loopt in huis rond alsof hij een vreemde is. Hij lijkt op zoek naar iets waarvan hij niet meer weet dat hij het verloor. Ik vraag me af of hij mij wel ziet. Ja, als ik met de deuren sla, domme dingen zeg of een sneer geef, dan krijg ik de opmerking 'dat ik mij moet gedragen'. Soms vliegt hij uit en schreeuwt hij dat ik een rotpuber ben of dat ik een voorbeeld moet nemen aan Cas, die tenminste met een goed rapport thuiskomt en dat hij beter twee keer had nagedacht vooraleer mij op de wereld te zetten. *Fuck it*. Erger is het als hij uithaalt dat ik mijn en hun leven naar de kloten help en dat Merel niet eens de kans kreeg om te leven. Dan valt er een onbehaaglijke en koude stilte. WTF!

Alsof ik me nog niet schuldig genoeg voel. Schuld is mijn leven! Het interesseert hem niet wat ik voel of denk, alleen wat ik eet en welke schoolresultaten ik behaal. Ja, dát ziet hij! Mama klaagt vooral: dat ze alleen maar werkt en zorgt, voor haar patiënten, voor ons en voor oma die borstkanker heeft, en dat ze geen tijd heeft voor zichzelf. Ik zie angst in haar ogen. Hierdoor begin ik te hyperventileren. Dat woord heb ik geleerd van mevrouw Jacobs. Toen ik tijdens haar les plots geen lucht meer kreeg en helemaal trillerig werd, liet ze me een kommetje maken van mijn handen, daarin moest ik ademen. Na de les sprak ze me aan, of ik even na kon blijven. Laura gaf me een giftige blik. Ik wist dat ik later de rekening zou betalen. Mevrouw Jacobs vroeg wat er aan de hand was. Ik ver-

telde haar niets over het sms'je waarin ik een hoer werd genoemd die zichzelf beter van kant kon maken. Ik heb een zielig verhaaltje opgedist over de ziekte van oma. Het was de waarheid. Ik máák me zorgen om oma. Zij is echt keitof. Alleen bij haar voel ik me niet opgejaagd of onder druk gezet. Mevrouw Jacobs dramde door dat ze bezorgd was over mijn dalende cijfers. Twee jaar geleden was ik nog bij de eersten van de klas. Ze begon over mijn schrijftalent te emmeren en dat ik altijd bij haar terecht kon. Jaja. Ik vind die Rode Neuzenactie zo irritant. Het komt erop aan te spréken over wat ons beroert, bekommert, bezwaart. Met zo'n stomme rode neus op. We zijn wel kinderen, maar niet infantiel. Alsof praten iets oplost. Alsof wij niet spreken, op zoveel manieren. Wat denken jullie dat ik wil bereiken met mijn kutgedrag?

MIJ NIET MEER SCHULDIG VOELEN!

Jullie snappen blijkbaar niet dat praten weinig zin heeft als er niemand luistert. Wie kun je vertrouwen? Er moet iemand zijn die wil horen wat je te vertellen hebt én die er ook nog iets mee doet! Meestal blijf je achter met het gevoel dat je wéér niet genoeg je best hebt gedaan. Je krijgt de wijze raad dat het kan helpen positiever te denken, weerbaarder te zijn of eens een goed gesprek met je ouders te voeren. Ik heb maar één keer aan papa en mama verteld dat ik word gepest. Papa verraste me met het geweldige cliché dat ik moet terugslaan en dat ik er sterker van zou worden. Van mama kreeg ik de reactie dat ik het me niet moest aantrekken. Wat moet ik daarmee? Ik word al bijna twee jaar gepest en het wordt steeds erger. Ik weet dat ik dik en lelijk ben en het kan me geen fuck schelen!

Laura stond me daarnet met Annelies en Maaïke op te wachten bij de fietsenstalling. Ze namen mijn rugzak af en kieperden die leeg. Ze hadden ook de band van mijn achterwiel lek geprikt. Ze lachten me uit dat ik nog maagd was en waarschijnlijk een lesbische trut. Wat is het nu, maagd of hoer? Toen er een leraar voorbijkwam, maakten de bitches zich uit de voeten...

Als ze ooit tot het besef komen, zal het te laat zijn!

Shit, ik heb mezelf zo hard gekrabd dat het bloedt.

Noor

21 december 2019

Ze is dood. Het is Noors eerste gedachte wanneer ze schreeuwend wakker wordt uit een droom waarin ze Jolien zocht en nergens vond. Hoe is het mogelijk dat ze na al die jaren nog zo heftig over haar dochter kan dromen? Ze nestelt zich wat dieper onder het dekbed. Helemaal opgekruld voelt het best. Ze neemt het hoofdkussen in haar armen en trekt het stevig tegen zich aan. Het dempt de pijn in haar hart en in haar buik. Twee plekken in haar lijf die ze inmiddels maar al te goed kent. Twee plekken waar kinderen worden geboren. Voor altijd. Ze gaan nooit meer weg, ook al gáán ze weg. De pijn is niet meer zo schroeiend maar gaat nooit over. Dat weet ze inmiddels. Haar liefde gaat ook niet over, waarom verdriet dan wel?

‘Why is the measure of love loss?’ las ze aanvankelijk als de vraag waarom liefde wordt afgemeten aan verdriet. Alsof de mate van rouw de mate van liefde bepaalt. ‘Hé, ik heb vandaag een emmer tranen bijengehuild, en jij?’ Ook zij heeft zich eraan bezondigd. Lang heeft ze zich aan haar verdriet vastgeklampt als een drenkeling aan een reddingsboei. Dat heeft haar verdreven van haar geliefden én van het leven. Ze vond andere manieren om in verbinding te blijven. Het gemis zal echter deel blijven uitmaken van wie ze is. Niet om te koesteren, wel om te bewaren. *The measure of loss is love.*

Haar leeslampje brandt nog. Dat doet ze nooit uit. De overstap van licht naar donker is dan te plots en te definitief. Ze leest zichzelf liever in slaap, daarbij geholpen door een klein pilletje. Inwen-

dig bedankt ze de medische wetenschap voor het bestaan van die hulpstukjes. Niet slapen herleidt je tot een verschrikkelijke zombie. Haar boek ligt nog opengeslagen op de rand van het bed. Ze doet het dicht en legt het op het nachtkastje. Ze is niet van plan te blijven liggen. Ervaring heeft haar geleerd dat dit alleen maar leidt tot futloosheid en neerslachtigheid.

Ze is inmiddels expert in overlevingsstrategieën. Ze heeft er zich in uitgeleefd na de dood van Jolien.

Want wat doe je als je wereld kantelt?

Vechten als een losgeslagen bokser in een kamp op leven en dood?

Met de staart tussen de benen jankend wegrennen?

Voor dood op de grond liggen in de hoop dat je te nietig wordt bevonden door het monster dat je pad kruist?

Ze staat op en trekt gedecideerd de gordijnen open. De lucht oogt helder. Een winters zonnetje trekt strepen licht over het zee-water. Een zo goed als leeg strand. De aan- en afrollende golven in haar komen tot rust.

Een perfecte dag om te rouwen.

Na de dood van Jolien bezocht ze de kust geregeld. Soms had ze nood aan het woeste samenspel van wind- en golfkracht dat rezoneerde met het schreeuwen in haar hoofd en in haar hart. Het zuiverde. Maakte schoon wat vuil en lelijk was. Voor even toch. Soms trok ze naar de zomerse kust om zich, in een duinpan ver van het gekrioel, urenlang aan de genadeloze zon over te leveren. En daarna zoveel wijn te drinken dat ze, totaal van de wereld, haar bed kon induiken.

Over de zeedijk vliegt een meeuw met een mossel in zijn snavel. Hij laat zijn prooi vallen, hoopt op een verbrijzelde schelp. Nee. Hij pikt de schelp weer op, stijgt hoger. Negen vruchteloze pogingen later barst de schelp open, en kan de meeuw het weke gedeelte oppeuzelen. Noor grimast. Zo heeft ze zich vaak gevoeld: een vermorzelde mossel. Gevallen uit de meedogenloze mond van het universum. De meeuw lijkt geprogrammeerd om te overleven. Zij niet.

Na het ontbijt ruimt ze op. Wast en droogt bord en kopje. Het groene setje. Zorgvuldig plaatst ze alles terug in de kast, kleur bij kleur, vorm bij vorm, bijna gemillimeterd. Ordening brengt rust. Ze betrapt zich erop dat ze blijft schikken en herschikken. Bijna opstandig plaatst ze een kopje op zijn kop. Genoeg!

Af en toe kijkt ze verbijsterd op zichzelf terug. Het verlies van Jolien heeft andere verliezen onder het stof vandaan gehaald. Ze raakte zichzelf kwijt, meermaals. Vond zichzelf telkens opnieuw uit. ‘Verdrietiger, maar wijzer,’ zeggen ze. Wat koop je daarvoor? Als ze haar vooraf hadden gevraagd: je mag kiezen tussen het leven van je kind en alle wijsheid van de wereld, dan had ze die f***** wijsheid het raam uitgebonjourd. Ze loopt naar een lage commode in de woonkamer. Fotolijstjes, kaarsjes, een witte roos in een vaas, een azuurblauw kommetje met een oranje deksel, een keramische schaal met enkele dierbare voorwerpen. Het kommetje, ooit als kerstgeschenk van Jolien gekregen, is enkele jaren geleden gevallen en gebroken. De grotere stukken heeft ze weer aan elkaar kunnen lijmen, kleinere scherfjes ontbreken. Ze is blij dat ze toen niet alles in de vuilnisbak heeft gekieperd. Ze weet hoe het voelt om te breken. Hoe alle pogingen falen om de brokstukken te lijmen. Hoe dit falen noodzakelijk is.

Ze wrijft zachtjes over de fijne breuklijnen en steekt een kaarsje aan bij de foto van Jolien. Een meisje nog, een jonge vrouw al, zeventien jaar, donker sluijk haar, een lichtblauw brilletje, oorbellen in de vorm van vleugels.

Die hebben haar niet kunnen redden.

Een wat geknepen mond en een spits gezichtje, een afwerende blik. Jolien verdroeg het niet om te worden gefotografeerd. Ze vond zichzelf lelijk.

‘Het spijt me liefje, ik kan het niet genoeg herhalen. Het spijt me. Je was zo’n mooie meid. Ik was er niet voor je, jij moest er zijn voor mij. Ik heb onvoldoende naar je geluisterd. Ik liet je in de steek.’

Het leven is een kralenketting van keuzes die we al dan niet hebben gemaakt, denkt ze, kruispunten van spijt of schuld of nooit ingelost verlangen. Hoever moet ze teruggaan in de tijd om haar verhaal te reconstrueren? Welke ervaringen van liefde en verlies hebben haar gemaakt tot de dochter, vrouw, moeder, echtgenote, die ze was en nu is? Wie was ze vóór haar geboorte? Wie was ze, nog vóór haar conceptie, in de dromen van haar ouders? Had hun angst zich in haar DNA genesteld? Ze vermoedt dat haar moeder haar in de wieg al met een hongerige blik heeft aangestaard. Het verhaal ging in de familie dat ze niet graag werd opgepakt of werd geknuffeld.

Soms is de angst om te worden gevonden groter dan de angst om te worden verlaten.

Ze aait de foto met haar duim, schiet terug in de tijd. Het is vreemd hoe het geheugen werkt. Sommige banale beelden staan op het netvlies gebrand, geluiden liggen verborgen in het slakkenhuis van de herinnering, simpele dialogen worden opnieuw gevoerd en krijgen een diepere betekenis of lading.